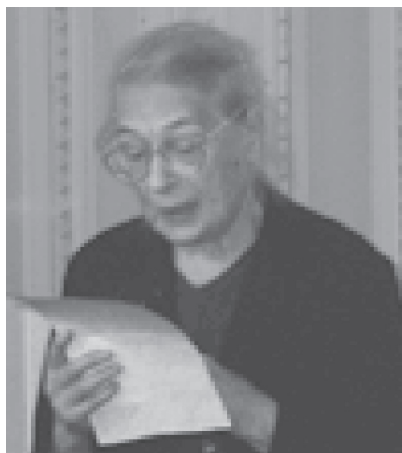

**ІРЕНА ЯДВІГА
СУЛКОВСЬКА-КУРАСЬ*
1917–2006**

Ірена Ядвіга Сулковська народилася в Москві 13 (26) травня 1917 р. Її батьком був Леон Сулковський, лікар, матір'ю – Ядвіга з дому Лапін. Від 1918 р. родина Сулковських мешкала у Вільні, де після початкової домашньої освіти Ірена Сулковська закінчила у 1937 р. середню школу і почала здобуття історичної освіти в Університеті Стефана Баторія. Навчання перервалося в 1939 р.

У період окупації відвідувала вищу музичну школу у Вільні. Після переїзду до Варшави в липні 1945 р. поновила вивчення історії, спочатку в Лодзинському університеті, а потім (1946–1948) – у Варшавському університеті; одночасно працювала вчителькою в гімназії ім. Т. Чацького (лютий–липень 1947 р.). У Варшавському університеті під керівництвом проф. д-ра Тадеуша Мантойфеля підготувала магістерську роботу, присвячену ролі Януша Сухивілька (пом. 1382) у реформі королівської канцелярії. Тематиці королівської канцелярії вона залишалася відданою все життя. Ще до захисту магістерської роботи (19 червня 1948 р.)¹ подала прохання про влаштування на роботу до Архіву Головного Актів Давніх у Варшаві. На роботу її взяли 1 січня 1949 р., спочатку на посаду асистентки відділу старопольських документів. У 1950–1954 рр. поєднувала цю роботу з функціями керівника залу мікрофільмів. З червня 1954 р., протягом наступних 16 років, до кінця 1970 р., була начальником Першого відділу, який зосереджував старопольські документи. У цей час у відділі виконано повну інвентаризацію зібрання пергаментних і паперових документів та Коронного Варшавського архіву. Задля цієї інвентаризації Ірена Сулковська проводила реєстрацію документів у бібліотеках Варшави (відділи рукописів Бібліотеки Варшавського університету та Національної Бібліотеки), Кракова (Бібліотека Чарторійських), Познані та Курніка. В цей час багато уваги приділяла королівській канцелярії, працюючи над путівником по старопольському довідковому апарату² архіву давньої Речі Посполитої (1958). У наступні роки поставали різні інші праці та публікації Першого відділу, передусім мало місце продовження сумаризації книг Коронної Метрики, підканцелярських книг з періоду правління Зигмунта (Сигізмунда) Августа: “*Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservatur. P. 5. Sigismundi Augusti regis tempora complectens, 1548–1572. Vol. 2. Acta vicescancellariorum, 1548–1572*”³ (1961); до даної публікації Ірена Сулковська написала вступ. У цей час вийшли статті “Документальний архів міста Каліша”⁴ та, в часопису “*Studia*

* Переклад з польської Артема Папакіна.

Źródłoznawcze”, – “Книги польської коронної канцелярії в другій половині XV ст.”⁵. Окрім суто академічних студій над давніми актами їй довелося займатись і тематичними розвідками, яких вимагала влада, зокрема з історії робітничих рухів та села.

У 1958–1968 рр. очолювала архівну секцію Товариства шанувальників історії, з 1966 р. стала членом президії Головного управління Польського історичного товариства (скарбник до 1969 р.). Поряд з іншими архівістами на межі 1961/1962 рр. приступила до організації Об’єднання польських архівістів (остаточно зареєстровано у березні 1965 р. у Варшаві). Була одним із членів-засновників Об’єднання польських архівістів та співавтором його статуту.

У 1961–1964 рр. підготувала докторську дисертацію, присвячену королівській канцелярії у 1447–1506 рр., керівником якої⁶ був проф. д-р Александер Гейштор (опубліковано у 1967 р. в Інституті історії Польської академії наук).

29 серпня 1963 р. вийшла заміж за Станіслава Курася.

У 1963 р. тримісячна наукова стипендія “École Pratique des Hautes Etudes” у Парижі дозволила їй працювати в *Archives Nationales ma École des Chartes*. У 1966 р. виїхала до Італії з метою реєстрації “полоніки” (Рим, Болонья, Падуя, Венеція), а в 1967 р. – до Румунії (Бухарест і Клуй). У 1950 р. почала вивчати латинську палеографію. Проводила повну, докладну інвентаризацію книг вписів Коронної Метрики і т. зв. Литовської Метрики (понад 600 книг, що перебувають в АГАД), підготувала описи окремих серій. Статті, присвячені окремим серіям Метрики, були опубліковані в часопису “Archeion”⁷ як матеріал для дискусії. Ці праці побачили світ уже після того як вона залишила архів. Йдеться про “Опис Коронної Метрики Книги вписів і декретів польської королівської канцелярії у 1447–1795 рр.”⁸, опрацьований разом з Марією Возняковою. Без цього “Опису” важко було б серйозно думати про будь-які дослідження, що торкаються Коронної Метрики. “Опис”, як слушно зауважив Войцех Кравчук, дає нам образ сьогоденної Метрики, позбавленої вже внаслідок історичних подій багатьох важливих частин. Вона, однак, називає давні описи, а також порушує дослідницькі теми. Писала також статті до видання “Miasta polskie w tysiącleciu” (“Польські міста в тисячолітті”) (між ін.: Бежун, Карніши, Кучборк, Любовідз, Понятово, Рацьонж, Серпц, Журомін) та до “Polski Słownik Biograficzny” (“Польський біографічний словник”) (Ян Кот з Дембна), а також щодо ролі канцлерів і підканцлерів у ревізії королівських надань⁹ у XV–XVI ст., тобто початку езекуційного руху. З 1967 р. була направлена на роботу до методичного відділу Генеральної дирекції державних архівів (частина штату). Брала участь у підготовці як першого (1952), так і другого (1974) видань “Польського архівного словника”¹⁰. У червні 1971 р. взяла участь у конференції “Архіви як робоча майстерня історика” в Торуні, представивши обліково-інформаційні посібники державних архівів.

У зв’язку з редакторською роботою над подальшими частинами “Збірки документів малопольських” та початком пошуків для “Нового дипломатичного кодексу Мазовії” з 1 січня 1971 р. д-р Ірена Сулковська-Курась перейшла на роботу до Інституту історії Польської академії наук

у Варшаві. Зрештою, вже під час підготовки до видання третьої (1968 р.) частини родина Курасів працювала разом, а з четвертої частини цього джерельного видання, опублікованого в 1969 р., – “Zbiór dokumentów małopolskich. Cz. 4, Dokumenty z lat 1211–1400”, Ірена Сулковська-Курась вже послідовно фігурує як його співвидавець. У виданнях відтоді повторюватиметься: “видали Станіслав Курась і Ірена Сулковська-Курась”. Разом родина Курасів¹¹ опублікувала ще чергові частини “Збірки документів малопольських”: 5 (1970), 6 (1974), 7 (1975) і 8, видану останньою в 1975 р.

Уже після переходу на роботу до Інституту історії ПАН вийшли друком дві важливі праці, що стосувалися Коронної Метрики, згадуваний “Опис Коронної Метрики Книги вписів і декретів польської королівської канцелярії 1447–1795 рр.”, а також дослідження про канцелярію Анжуйської династії і перших Ягеллонів: “Документи королівські та їхня функція у польській державі за Анжуйської династії та перших Ягеллонів: 1370–1444 рр.” (1977)¹². З’явилася також стаття про стилі канцелярського письма з часів Ягайла¹³.

Тоді ж розпочалася праця – виявлення 1977–1978 рр. – над фундаментальним виданням “Bullarium Poloniae”¹⁴, перші два томи якого були опубліковані завдяки стипендії “École Française de Rome”. Перший том з’явився у 1982 р., а другий – у 1985 р.; наступні томи цього видання можна було приготувати, роблячи пошуки в Архіві й Бібліотеці Ватикану, завдяки черговим стипендіям з Фонду Іоанна Павла II – Польський інститут християнської культури, починаючи з середини 1980-х рр. Зазвичай це були тримісячні виснажливі роботи у Римі. Видавці працювали одночасно над кількома томами: збирали у Ватиканському архіві матеріали до майбутніх томів – пошуки в регестах; komponували рукопис тому і здійснювали остаточну вичитку коректури, забезпечуючи передавання до публікації чергового тому. Археографічна робота настільки захопила видавців, що у них не лишалося часу на публікацію власних наукових праць про папську канцелярію. Винятком є вступи до окремих томів “Bullarium”, три статті, опубліковані в часопису “École Française de Rome”, присвячені буллам, скерованим до Польщі, і скаргам авіньйонського періоду¹⁵ та в часопису “Studia Źródłoznawcze” – “Замітки до історії канцелярії Казимира Великого з Ватиканського архіву”¹⁶. За роботу над “Bullarium Poloniae” професор Ірена Сулковська-Курась і професор Станіслав Курась були відзначені головною нагородою Об’єднання католицьких видавців – “Фенікс 2003”. “Bullarium Poloniae” є величезною збіркою регестів (скорочень і витягів) латинською мовою з усіх папських урядових документів, що називаються буллами, які стосуються Польщі з 1000 року. Опрацьовані до цього часу томи обійняли булли до 1464 р., видання налічує понад 12 тис. латинських регестів (хоча на початку роботи автори вважали, що їх буде до кінця понтифікату Олександра VI (пом. 1503 р.) біля 10 тис.). На завершальному етапі – друку – перебуває вже робота над черговим, сьомим томом.

Проте праця над черговими частинами “Збірки малопольських документів”, а потім і над “Новим дипломатичним кодексом Мазовії” та “Bullarium Poloniae” не сповна відірвали д-ра Ірену Сулковську-Курась від

У колі друзів і колег під час презентації “Руської (Волинської) Метрики” в АГАД.
Варшава, травень 2003 р.

проблематики королівської канцелярії, з якою значною мірою пов’язана тема королівських радників¹⁷. У наступні роки вона проводила інші ґрунтовні дослідження – цим разом над Литовською Метрикою. Їхні результати були опубліковані в часопису “Archeion”¹⁸. Після цього разом з проф. Патріцією Кеннеді-Грімстед з Гарварду брала активну участь у дослідженнях¹⁹ Литовської Метрики та перевиданнях історичного опису²⁰ Литовської Метрики, складеного Станіславом Пташицьким у 1887 р. Цей опис засвідчує розпорошення апарату Метрики переважно між Варшавою (АГАД) і Москвою (ЦГАДА) і подає сучасні архівні шифри.

Наприкінці 1986 р. було передано до друку “Новий дипломатичний кодекс Мазовії”, частина 3, документи 1248–1355 рр.²¹, який вийшов друком 1989 р. накладом Закладу Народового ім. Оссолінських; наступний, 3-й том “Нового кодексу”, за 1356–1381 роки, вийшов у 2000 р.

До публікації, присвяченої польській культурі, д-р Ірена Сулковська-Курась підготувала текст про ініціали на монарших документах²². На засіданні Міжнародної комісії дипломатики (Commission Internationale de Diplomatie), в якій вона багато років представляла Польщу, подала характеристику ранніх польських монарших документів²³. Черговим важливим проектом стала публікація, що постала на межі 80–90-х рр. минулого століття і пов’язана з організацією коронної канцелярії після Люблінської унії, – “Метрика Руська (Волинська): Регести документів коронної канцелярії для українських земель (воєводств волинського, брацлавського, київського і чернігівського) 1569–1673 рр.”²⁴, також підготовлена за суттєвої

співучасті д-ра Ірени Сулковської-Курась. Цього ж року вийшла друком праця Войцеха Кравчука²⁵, присвячена організації коронної канцелярії за нової доби, рецензентом якої була д-р Ірена Сулковська-Курась. Зараз у Познані готується повне видання "Itinerarium" Казимира Ягеллончика з використанням матеріалів, зібраних пані професором, які опубліковано у скороченій версії²⁶ в Москві 1989 р.

Ірена Сулковська-Курась померла 10 вересня 2006 р. у Варшаві і була похована в родинному склепі на варшавському цвинтарі Повонзки (місце 155а). З її смертю польська наука втратила видатного джерелознавця, архівіста та історика; відійшла людина надзвичайно зичлива й віддана іншим, особистість, яка охоче ділилася своїми глибокими знаннями, всіляко підтримувала молодших колег.

Губерт Вайс

¹ Дата диплома – 25 жовтня 1949 р.

² Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie: przewodnik po zespołach. T. 1, Archiwa dawnej Rzeczypospolitej, oprac. zbiorowe pod red. Jadwigi Karwasińskiej. I wyd. 1958, wyd. II 1975.

³ *Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur*. P. 5, Sigismundi Augusti regis tempora complectens, 1548–1572. Vol. 2, Acta vicecancellariorum, 1548–1572, contexerunt Josephus Płocha, Antonius Rybarski, Irena Sułkowska; moderante Jacobo Sawicki; Directio generalis archivorum status. Tabularium actorum antiquorum Varsoviense maximum 1961.

⁴ Archiwum dokumentowe miasta Kalisza [w:] XVIII wieków Kalisza, Poznań 1960, s. 295–375.

⁵ *Księgi polskiej kancelarii koronnej w drugiej połowie XV wieku*, "Studia Źródłoznawcze", t. 6: 1961, s. 81–101.

⁶ Звання доктора наук їй було присвоєно 2 березня 1965 р.

⁷ *Księgi wpisów Metryki Koronnej (1447–1794) w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie*, "Archeion", t. 44: 1966; (wraz z J. Wejchertową), *Księgi poselskie (libri legationum) Metryki Koronnej*, "Archeion", t. 48: 1968; *Księgi sygillat Metryki Koronnej (1658–1794)*, "Archeion", t. 54: 1970; *Księgi kanclerskie (księgi spraw publicznych Metryki Koronnej)*, "Archeion", t. 60: 1974.

⁸ *Inwentarz metryki koronnej: księgi wpisów i dekretów polskiej kancelarii królewskiej z lat 1447–1795*, oprac. Irena Sułkowska-Kurasiowa, Maria Woźniakowa; Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych. Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Warszawa; Łódź: Państw. Wydaw. Naukowe, 1975.

⁹ *Rewizje nadań królewskich na przełomie XV/XVI w.*, "Kwartalnik Historyczny", r. 74, 1967, z. 2, s. 289–297.

¹⁰ *Polski słownik archiwalny*, oprac. T. Grygier i inni; red. Wanda Maciejewska; Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych. Warszawa; Łódź: Państwowe Wydaw. Naukowe. Oddział, 1974.

¹¹ Cz. 5, *Dokumenty z lat 1401–1440* – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydaw. PAN, 1970; Cz. 6, *Dokumenty króla Władysława Jagiełły z lat 1386–1417* – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydaw. PAN, 1974; Cz. 7, *Dokumenty króla Władysława Jagiełły z lat 1418–1434* – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydaw. PAN, 1975; Cz. 8, *Dokumenty z lat 1435–1450: uzupełnienie: dokumenty z lat 1286–1442* – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Wydaw. PAN, 1975.

¹² Dokumenty królewskie i ich funkcja w państwie polskim za Andegawenów i pierwszych Jagiellonów: 1370–1444, Irena Sułkowska-Kurasiowa; Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych. Zakład Naukowo-Badawczy Archiwistyki, Warszawa: Państw. Wydaw. Naukowe, 1977.

¹³ Renesansowe pismo w kancelarii Władysława Jagiełły [w:] *Cultus et cognitio. Studia z dziejów średniowiecznej kultury*, kom. red. Stefan K. Kulczyński i inni, Warszawa 1976, s. 547–550.

¹⁴ *Bullarium Poloniae*. T. 1, 1000–1342, ed. et curaverunt Irena Sułkowska-Kuraś et Stanisław Kuraś; Pol. Akad. Nauk. Inst. Historii; Katolicki Uniw. Lubelski. Roma: École Française de Rome, 1982; T. 2, 1342–1378 Polska Akademia Nauk. Instytut Historii; Katolicki Uniwersytet Lubelski. Roma: École Française de Rome, 1985; T. 3, 1378–1417, Polska Akademia Nauk. Instytut Historii, École Française de Rome. Romae: Fundacja Jana Pawła II. Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej; Lublini: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1988; T. 4, 1417–1431; Polska Akademia Nauk. Instytut Historii. Romae: Fundacja Jana Pawła II. Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej; Lublini: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1992; T. 5, 1431–1449; Polska Akademia Nauk. Instytut Historii. Romae: Fundacja Jana Pawła II. Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej; Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1995; T. 6, 1447–1464; Polska Akademia Nauk. Instytut Historii. Romae: Fundacja Jana Pawła II. Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej; Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1998.

¹⁵ *Bulles expédiées et bulles enregistrées: l'exemple de la Pologne (1198–1304), "Mélanges de l'École française de Rome"*, Roma: École française de Rome, 1981; *Suppliques, brouillons, lettres et registres de la Chancellerie apostolique relatifs à la Pologne à l'époque d'Avignon (1305–1378), "Mélanges de l'École française de Rome"*, Roma: École française de Rome, 1984; *La Pologne et la papauté d'Avignon [w:] Aux origines de l'État moderne. Le fonctionnement administratif de la papauté d'Avignon. Actes de la table ronde d'Avignon (22-24 janvier 1988); "Collection de l'École française de Rome" 138*, Roma: École française de Rome, 1990, p. 113–133.

¹⁶ *Przyczynki do dziejów kancelarii Kazimierza Wielkiego z Archiwum Watykańskiego, "Studia Źródłoznawcze"*, T. 27, 1983, s. 177–183.

¹⁷ *Doradcy Władysława Jagiełły, [w:] Społeczeństwo Polski średniowiecznej*, pod red. S. K. Kuczyńskiego, t. II, Warszawa 1982, s. 188–220.

¹⁸ *Metryka Litewska – charakter i dzieje, "Archeion"*, t. 65: 1977, s. 91–118.

¹⁹ *Nieznane egzemplarze ksiąg Metryki Litewskiej z lat 1440-1518, "Kwartalnik Historyczny"*, r. 90, 1983, nr 1, s. 119–126.

²⁰ *The "Lithuanian Metrica" in Moscow and Warsaw: Reconstructing the Archives of the Grand Duchy of Lithuania. Including an annotated edition of the 1887 Inventory compiled by Stanisław Ptaszycki, Patricia Kennedy Grimsted with the collaboration of Irena Sułkowska-Kurasiowa Polish Academy of Sciences, Cambridge, Massachusetts 1984*

²¹ *Nowy kodeks dyplomatyczny Mazowsza = Codex diplomaticus Masoviae novus. Cz. 2, Dokumenty z lat 1248-1355 = Annorum 1248-1355; Polska Akademia Nauk. Instytut Historii, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1989; Nowy kodeks dyplomatyczny Mazowsza, Cz. 3, Dokumenty z lat 1356–1381; Polska Akademia Nauk. Instytut Historii; Mazowiecka Wyższa Szkoła Humanistyczno-Pedagogiczna w Łowiczu, Warszawa 2000.*

²² *Inicjały na średniowiecznych dokumentach monarszych w Polsce (do 1444 r.), [w:] Kultura średniowieczna i staropolska, Warszawa 1991, s. 171–177.*

²³ *La typologie des actes royaux polonais avant 1200 [w:] Typologie der Königsurkunden. Kolloquium de Comission Internationale de Diplomatie in Olmütz.*

30. 8.–3. 9. 1992; Vyd. Jan Bystřický. Olomouc 1998 (Acta colloquii Olomucensis; 1992), s. 249–258.

²⁴ Metryka Ruska (Wołyńska). Regesty dokumentów kancelarii koronnej dla ziem ukraińskich (województw wołyńskiego, braclawskiego, kijowskiego i czernihowskiego) 1569–1673. wstęp Patricia Kennedy Grimsted, Kijów 2002.

²⁵ Krawczuk, Wojciech, Metrykanci koronni. Rozwój registratury centralnej od XVI do XVIII w., Kraków 2002.

²⁶ Итинерарий Казимира Ягеллона (состояние подготовки) // Исследования по истории Литовской Метрики. – М., 1989. – С. 264–335.